

CASĂ DOMNEASCĂ SAU GRAJD DOMNESC?

În ziua de 9 dec.1975 am prezentat la Institutul de Arheologie din București comunicarea *Considerații privind Casa domnească de pe platoul din fața Cetății Suceava* în care aduceam obiecții severe concluziilor consemnate de colegul nostru Radu Popa în articolul *O casă domnească din secolul al XV-lea lângă Cetatea Sucevei*, publicat în 1969.

Obiecțiile izvorau din strânsa analiză a observațiilor lui Radu Popa. Multe dintre aceste observații ca și considerațiile care le însoțeau, intrau în contradicție cu logica faptelor arheologice de unde și vacuitatea concluziilor la care a ajuns autorul.

Comunicarea a fost înaintată spre publicare revistei SCIVA la puține zile după prezentarea ei în ședință publică.

Din motive străine de voința noastră, redacția revistei SCIVA, al cărui responsabil adjunct era însuși Radu Popa, a refuzat tipărirea comunicării.

Între timp, Radu Popa, beneficiind și de colaborarea distinsei noastre arhitecte - am numit-o pe Monica Mărgineanu-Cârstoiu - a publicat un studiu monografic, în fapt o monografie a Casei domnești de la Suceava, monografie intitulată: *Mărturii de civilizație medievală românească*, București, 1979 (Editura Academiei Republicii Socialiste România), 161 pagini.

Lecturând monografia în cauză am constatat că unul din țelurile colegului Radu Popa a fost să răspundă obiecțiilor ridicate de noi. Și cum a procedat? În timp ce comunicarea noastră zăcea *cenzurată* în arhiva revistei SCIVA, Radu Popa, în calitatea lui de redactor adjunct, a *împrumutat-o* de acolo ca s-o studieze cu atenție. Altfel, conținutul îi era cunoscut, de vreme ce D-sa asistase la prezentarea comunicării în ședință publică.

Citind-o, a scos din corpul ei obiecțiunile formulate de noi ca apoi să le insereze în monografia D-sale. Și cum le-a publicat? Cum altfel decât sub forma unor întrebări alcătuite în așa fel încât cititorul să rămână cu impresia că însuși D-sa, Radu Popa și le-a pus, pentru ca, finalmente, tot D-sa să le dea răspunsul de rigoare.

După cum se vede, colegul nostru a recurs, în chip neloial, la ceea ce în stilistică se numește procedeul prolepsei. Prin această practică D-sa și-a dovedit, în cel mai fericit caz, inexperiența în aria disputelor științifice.

Partea lui Radu Popa din monografia *Mărturii de civilizație...* este în bună măsură o reeditare a articolului despre Casa Domnească publicat în SCIVA, articol pe care l-a împodobit acum cu câteva considerații asupra arhitecturii medievale românești de lemn.

Astfel prezentându-se lucrurile, am fost nevoiți ca în locul unei recenzii privind monografia Casei Domnești de la Suceava, să reproducem tale quale comunicarea din 9 dec.1976.

Eventualele adăugiri le vom încorseta în paranteze drepte. Adăugirile indicate prin steluțe își vor găsi locul la capătul articolului sub forma unei anexe.

CONSIDERAȚII PRIVIND CASA DOMNEASCĂ DE PE PLATOUL DIN FAȚA CETĂȚII SUCEAVA

În cursul cercetărilor din anul 1955¹ de pe platoul cetății de scaun de la Suceava, cunoscut și sub numele de Câmpul Șanțurilor, a fost reperată în secțiunea numită III/b, o groapă de *pivniță* care a făcut obiectul unor intense investigații timp de trei campanii².

Pivnița, despre care este vorba, a avut dimensiunile de aproximativ 26/10 m. Podeaua se afla la o adâncime de 3 m. față de nivelul actual al solului și la 2,50 m. față de nivelul de călcare contemporan amenajării ei^{2bis}. Pe latura nordică, deci pe latura dinspre cetate, constructorii au săpat un gârlici, adică un fel de rampă, care cădea în pantă lină, lung de 8 m. și lat de 3 m.

De jur împrejurul *pivniței*, la o distanță inegală variind între 0 și 0,75 m. față de marginea ei³, se aflau înfipti în pământ stâlpi de stejar, circulari în secțiune, având diamterul de 0,35-0,40 m. *Au existat patru stâlpi la colțuri, câte doi pe laturile înguste - cei dinspre nord încadrând gârlicul - șapte pe latura de vest și șase pe latura de est*⁴

Până la o adâncime de 2 m. față de nivelul actual al solului groapa a fost umplută cu un strat de pământ purtat gros de 2 m., bogat în cenușă, cărbune de lemn de stejar și zgură de minereu de fier⁵. După înlăturarea acestui strat, la adâncimea de 2,60 m. față de nivelul actual al solului au apărut dărâmăturile arse ale construcției zăcând pe podeaua *pivniței*⁶.

Dărâmăturile - sau *molozul* ca să ne folosim de expresia lui R.Popa - se compuneau din fragmente relativ mici și arse de lut amestecat cu paie, pământ ars, blocuri de pietriș legat cu mortar, cărbuni, cărămizi, pietre, cuie și ceramică monumentală⁷.

Cea mai mare parte a cahlelor de sobă era concentrată în zona situată în dreptul unui zid de piatră, aflat cam la jumătatea distanței dintre cele două capete ale peretelui de est al *pivniței*.

Pe fundul gropii *pivniței* se mai păstrau încă lăcașurile unor tâlpi de lemn îngropate în podea⁸. Ținând seama de dimensiunile lăcașurilor, se poate deduce că tâlpile scheletului de lemn de stejar măsurau în lățime 0,35-0,40 m. și în grosime 0,15-0,30 m. Ele formau o rețea compusă din șapte tâlpi transversale (cea de la mijloc doar pe jumătatea lățimii *pivniței*), o talpă longitudinală împărțind *pivnița* în două jumătăți egale (cu excepția porțiunii din fața gârlicului) și patru tâlpi pe marginea *pivniței*. Alte patru tâlpi asemănătoare, două longitudinale și două transversale au fost îngropate în podeaua gârliciului⁹.

În afară de acestea s-au mai găsit bârne-tâlpi așezate pe podeaua *pivniței* în anumite locuri, deci nu îngropate, păstrate sub forma de *amprente*¹⁰. De remarcat că aceste bârne au avut o poziție simetrică față de scheletul stâlpilor de lemn.

Pereții verticali ai pivniței au fost căpușiți cu loazbe de lemn rânduite în spatele stâlpilor sprâjiniți pe tâlpile de margine¹¹ ; Căpușala de loazbe s-a păstrat sub forma unor amprente de foc sau ca fragmente de lemn carbonizat pe o înălțime ce ajunge pe alocuri până la 0,80 m. deasupra podelei pivniței¹² .

În sfârșit, vom mai menționa existența unei gropi circulare cu diam.de 1 m. și adâncă de 0,35 m., plasată în colțul de nord-est al pivniței.

Din tot ce s-a găsit în umplutura așa zisei *pivnițe* merită a fi reținute, în primul rând, cahlele de sobă, în număr de vreo 700. Ele sunt cât se poate de meșteșugit lucrute. *Repertoriul decorativ al acestor plăci, realizat în relief cu ajutorul tiparelor, cuprinde stema Moldovei, cerbul, centaurul, zgrițuroiul, melusina, figura sfântului Gheorghe, arborele vieții*¹³ . Cahlele au diferite forme și mărimi. Cele mai multe sunt smălțuite în verde, galben, vișiniu. Totalitatea cahlelor definește o sobă monumentală¹⁴, neobișnuit de frumoasă, înaltă de aproximativ 3,40 m. și cu o lățime la bază de 2 m.^{14bis} .

Încă din momentul descoperirii s-a socotit că *pivnița* ar fi avut deasupra-i un nivel de construcție și că totul ar fi constituit resturile unei case domnești, drept pentru care complexul arheologic de pe *Câmpul Șanțurilor* a fost numit ca atare, în toate rapoartele și articolele publicate¹⁵ .

Principalele rezultate ale cercetării acestui complex au fost expuse pe larg de R.Popa într-o comunicare prezentată la Institutul de Arheologie în luna octombrie 1966; comunicarea - ceva mai dezvoltată - a fost publicată¹⁶ în primăvara lui 1969. R.Popa, ca și colegii care l-au precedat în cercetare, a socotit că *clădirea* ar fi datat din a doua jumătate a sec.XV, fiind construită după anul 1476 și incendiată din ordinul comandantului Cetății din Suceava în 1497, în preajma atacului polonezilor lui Ioan Albert. Incendierea ar fi fost impusă de hotărârea de a-i lipsi pe *asediatori (adică pe polonezi, n.n.) de orice loc adăpostit în fața zidurilor*¹⁷ . Potrivit opiniei lui R.Popa, așa zisa *Casă domnească* ar fi slujit la găzduirea solilor străini veniți în misiune la Suceava. Cazarea lor, ca să ne explicăm în termeni moderni, într-o casă situată în fața porții Cetății de Scaun ar fi fost reclamată, după cum susține R.Popa, de cel puțin doi factori și anume: 1) *supravegherea permanentă* a solilor și 2) *pregătirea psihologică* în vederea prezentării în fața lui Ștefan cel Mare¹⁸ .

Lăsând cititorului dreptul de a aprecia *greutatea* unor asemenea încheieri* noi vom atrage luarea aminte că ele sunt plantate pe câteva erori arheologice și pe o viziune, cel puțin stranie, asupra ceremonialului de primire a solilor la curtea lui Ștefan cel Mare¹⁹ .

Ajungând aici se impune o primă întrebare. Ce l-a determinat pe R.Popa să susțină că pivnița de pe Câmpul Șanțurilor avea deasupra-i un nivel de încăperi? Desigur, în primul rând, existența stâlpilor de margine care, potrivit convingerii colegului nostru, ar fi servit drept schelet pentru înălțarea pereților casei. Însă, din analiza planurilor, fotografiilor și documentelor de șantier pe care le-am avut la dispoziție²⁰ , nu rezultă că ar fi existat vreo anume relație între acești stâlpi și scheletul de lemn de pe fundul pivniței. Dimpotrivă, se pare că stâlpii de margine aparțin unui alt complex decât cel al pivniței²¹ .

În tot cazul, celui ce vrea să-și facă o idee cât de cât asupra faimoasei *case domnești* nu trebuie să-i scape din vedere numărul neegal al stâlpilor, discordanța spațială dintre aceștia și

rețeaua de bărne de pe fundul pivniței cum și împrejurarea că în timp ce unii stâlpi se sprijineau direct pe loazbele din pereții pivniței, alți stâlpi se aflau la o distanță de cel puțin 0,75 m. față de loazbe (lăturoaie).

Să admitem totuși că complexul din șanțul III b se compune dintr-un parter și o pivniță. În acest caz, însă, se impune o a doua întrebare: ce i-a determinat pe cercetătorii care au lucrat la Suceava să susțină că complexul a aparținut unei case domnești? Noi credem că, în primul rând, existența în umplutura pivniței a cahlelor, a splendoridelor cahle de sobă, iar în al doilea rând, existența în aceeași umplutură a blocurilor de mortar.

În ceea ce-l privește pe R.Popa, convingerea că soba de cahle a aparținut acestui complex se întemeiază, probabil, pe următoarele două observații:

1) Cea mai mare parte a dărâmurilor din cahle și cărămidă refractară forma o grămadă care zăcea în dreptul unui pinden de zid (din pietre legate cu mortar) socotit a fi coșul sobei. Evident, prezența unui coș exterior reclama și prezența în interiorul casei a unei sobe; iar aceasta nu putea fi alta decât cea prăbușită pe fundul pivniței.

Ne grăbim să adăugăm că o apreciere, fie ea cât de sumară, a datelor referitoare la zidul din afara perimetrului *casei* cu siguranță că l-ar fi împiedicat pe R.Popa să stabilească vreo anume relație între acesta și sobă²².

Zidul fiind plasat în dreptul unei bărne din peretele casei domnești n-avea cum servi drept coș. Din atenta observare a planurilor de situație (fig.1) reiese cu deosebită limpezime că zidul este mai vechi decât așa zisă *casă domnească*. Groapa bărnei perforază zidul**

Prin urmare, între soba de cahle și zidul *perforat* de una din bărnele verticale ale complexului nu există nici o legătură.

2) În susținerea tezei că soba aparține casei R.Popa se mai întemeiază poate și pe existența unei tâlpi de pe fundul pivniței, adăugate ulterior, după cum ni se spune, spre a servi drept bază pentru niscaiva stâlpi suplimentari de susținere a greutateii sobei. Toate ar fi bune, numai că respectiva talpă se afla la circa 2 m. depărtare de presupusul loc al sobei. În plus, nu este dovedit că talpa a fost adăugată ulterior.

Opinia că placa de mortar ar fi aparținut nivelului superior, se vrea a fi demonstrată prin rețeaua de tâlpi îngropate în pământul de pe fundul pivniței. R.Popa socoate că tâlpile ar fi servit, înainte de toate, ca bază pentru stâlpii de susținere a podelei nivelului superior. Cât privește această podea, ea n-ar fi fost omogenă, în sensul că o parte a ei era construită dintr-o placă de mortar groasă de 18 cm. aplicată pe scândură, iar o altă parte a ei era din chirpic așezat deasemenea pe scândură.

Înutil să mai adăugăm că una și aceeași sală nu putea avea o podea de scândură acoperită jumătate cu mortar și jumătate cu chirpic; ca să nu mai vorbim de faptul că nicicând și nicăieri n-au existat podele pe care s-a umblat, amenajate din scânduri și chirpic sau din scândură și mortar²³.

În ce ne privește, credem că bărnele de pe fundul pivniței au servit mai întâi ca schelet pentru câptușirea cu material lemnos a fundului gropii *pivniței*²⁴, apoi ca bază pentru stâlpii de sprijin a lăturoaielor de pe pereții verticali ai pivniței și - de abia în al treilea rând - ca tâlpi pentru stâlpii de susținere a unui eventual nivel superior sau chiar a acoperișului pivniței.

În treacăt vom nota că dacă tâlpile de lemn ar fi fost montate numai și numai pentru ridicarea stâlpilor de susținere a unui planșeu sau a acoperișului, atunci nu ar mai fi fost nevoie de îngroparea lor în pământ.

Oricum, lăcașurile de bârne nu ne oferă dovada peremptorie pentru prezența unui nivel situat exact peste pivniță. În măsura în care acesta ar fi existat, cercetătorii de pe Câmpul Șanțurilor și, în special, R.Popa ar fi trebuit să găsească în pivniță părți din lemnăria aparținând podelei și pereților laterali. Din păcate însă ele lipsesc. Inexistența lor este pusă pe seama unui incendiu de pe urma căruia în afară de cahlele sobei și resturile de mortar și chirpic, n-a mai rămas aproape nimic; lemnăria s-ar fi păstrat doar sub forma unor *amprente* de arsură și bucățele de cărbune cărora li se adaugă câteva fragmente de lemn carbonizat.

După opinia lui R.Popa focul ar fi fost atât de mistuitor, încât în vâltoarea lui au dispărut, aproape în întregime, până și tâlpile de lemn îngropate în podeua pivniței. Dar o atare afirmație este departe de a fi convingătoare. Bârnelor-tâlpi din șanțulețele de pe fundul pivniței n-aveau cum arde în întregime. Și, oricât de puternic ar fi fost focul, acesta nu putea duce la mistuirea totală a lemnăriei din scheletul așa zisei *case domnești*. De altfel, o combustie completă se soldează totdeauna cu o oarecare cantitate de cenușă. Or, nici din rapoartele de săpături și nici din articolul lui R.Popa nu rezultă că molozul din pivniță ar fi conținut cenușă.

Așa dar, referindu-ne la casa domnească de pe platoul din fața cetății de Scaun de la Suceava, putem afirma fără teama de a greși, că aceasta nu a pierit datorită unui incendiu năpraznic, așa cum crede R.Popa.

În privința chipului în care a dispărut complexul, se impune una din următoarele două soluții:

A. Casa domnească n-a suferit nici un incendiu. Aceasta ar însemna că lemnăria sau a fost demontată imediat după defaectarea clădirii, sau a putrezit în decursul timpului. În asemenea situație este posibil ca petele de arsură de pe fundul pivniței și de pe pereții ei să indice o operație de ardere a gropii în vederea captușirii cu scânduri și loazbe, iar bucățelele de cărbune păstrate ici-colo și fragmentele de lemn carbonizat să indice faptul că bârnele, înainte de a fi fost băgate în pământ, respectiv alipite pereților gropii pivniței, să fi fost ușor arse. Atât una cât și cealaltă dintre operații sunt cât se poate de firești în tehnica de amenajare a pivnițelor și bordeielor din vechime²⁵.

B. Casa domnească a căzut pradă unui incendiu, dar acesta fiind de proporții mici, nu a dus la distrugerea lemnăriei. După stingerea focului, scândurile, grinzile și bârnele (între care și tâlpile de pe fundul pivniței) necesare altor construcții, au putut fi recuperate. De altminteri, demontarea organizată a lemnăriei este sugerată și de relativa curățenie de pe fundul pivniței²⁶.

Oricum, lipsa unei lemnării carbonizate sau carbonificate pe fundul pivniței și din cuprinsul molozului l-a tulburat și pe R.Popa de vreme ce D-sa vorbește de o *demontare <a bânelor>*, ce-i drept, doar *parțială*²⁷. Numai că D-sa, admitând o atare operație a alunecat discret în zona unor nepotriviri.

Dar este mai bine să depănăm firul expunerii D-sale. R.Popa explică *demontarea parțială* prin aceea că *fierul și lemnul cuprins în construcția casei putea servi garnizoanei Cetății*

de Scaun, care se pregătea să reziste asediului regelui polon Ioan Albert²⁸. Să admitem că așa se prezintă situația. Într-o asemenea împrejurare însă oștenii lui Stefan cel Mare nu s-ar fi mulțumit numai cu *demontarea* acoperișului, deoarece nu în acesta se afla cel mai bun fier și lemn, ci ar fi trecut și la demontarea parterului, pentru că într-adevăr, aici se găsește fierul și lemnul cel mai zdravăn necesar asediaților. R.Popa ne asigură că după această *parțială demontare*, comandantul cetății, voind să-i lipsească pe polonezi de orice loc adăpostit din fața cetății a ordonat incendierea casei. Dar prin scoaterea lemnăriei și fiarelor din mult discutata casă nu rămânea decât chirpicul prăvălit, în spatele cărui neputându-se adăposti nimeni, nu mai exista vreun rost ca să i se dea foc.

Oricum ar fi, nodul problemei rezidă în determinarea cu exactitate a chipului în care s-a distrus casa. Or, din cele relatate mai înainte a reieșit că *sfârșitul* ei în nici un caz nu poate fi pus pe seama unui incendiu total și violent.

Faptul în sine, cernut prin sита observațiilor arheologice, este de natură să deie o cu totul altă explicație prezenței molozului pe fundul pivniței.

Și pentru că am ajuns cu expunerea noastră aici, fie-ne permis să ne oprim câteva clipe asupra acestei chestiuni.

La p.43 a articolului său, R.Popa susține că grosimea molozului din pivniță *provenind de la nivelul superior al construcției, prăbușit în urma unui incendiu* e de circa 1 m. Întrucât suprafața pivniței este după spusele D-sale de 260 mp., înseamnă că totalitatea materialelor din nivelul superior prăbușite în pivniță însumează, grosso-modo, 260 mc. Din respect pentru exactitatea cifrelor, să considerăm totuși că grosimea stratului de moloz nu este de 1 m. ci de 0,80 m., ceea ce echivalează cu 208 mc. de moloz pe fundul pivniței.

Să admitem acum că pereții laterali *din bârne* ai *casei* măsurau în înălțime 5 m. și că ei erau căptușiți atât pe dinăuntru cât și pe dinafară cu un strat de lipitură de lut amestecat cu paie, gros de aproximativ 0,20 m.²⁹. Într-o atare situație, de pe urma incendiului în care, desigur lemnele au ars, pe fundul pivniței ar fi rămas cam 72 mc. de moloz. Adăugând acestora circa 25 mc. de mortar care, potrivit precizărilor lui R.Popa, ar fi acoperit jumătate din suprafața podelei, punând la socoteală apoi vreo 10 mc. de lut provenind de la chirpicul eventualilor pereți interiori și încă vreo 2 mc. cât ar reprezenta mulțimea cahlelor și cărămizilor din sobă, vom obține la capătul adunării, un volum de 105 mc., ceea ce reprezintă circa 50% din molozul de pe fundul pivniței.

Ne grăbim să adăugăm că în pivniță se aflau într-adevăr peste 200 mc. de moloz^{***}. Aceasta reiese nu numai din datele lui R.Popa ci și din observațiile aparținând cercetătorilor Trifu Martinovici și Al.Andronic.

În consecință, se impune una din următoarele două soluții: ori molozul nu aparține complexului arheologic în cauză, ceea ce înseamnă că a fost adus din altă parte, ori toate măsurătorile și observațiile lui Martinovici, Andronic și R.Popa sunt greșite. **Tertium non datur.** În ce ne privește, optăm pentru prima soluție și anume că molozul de pe fundul pivniței a fost cărat din altă parte. Opinia noastră își găsește justificarea și în observațiile că bucăți de mortar au apărut nu numai în pivniță, ci și în afara perimetrului gropii ei^{****}. (Desigur, acest moloz a căzut aici în timpul transportului spre groapa în care trebuia aruncat).

Chiar dacă am manifesta o toleranță față de neajunsurile din demonstrația lui R.Popa și a celorlalți arheologi, consemnate mai înainte și încă n-am putea să le acceptăm, deoarece ele sunt contrazise de dreapta interpretare a datelor stratigrafice.

Să ne închipuim pentru o clipă că incendierea *casei domnești* a avut într-adevăr loc și că, drept urmare, tot ceea ce aparține *nivelului superior* s-a prăbușit în groapa pivniței. În acest caz situația stratigrafică s-ar fi prezentat astfel: pe podeaua pivniței ar fi zăcut mai întâi bucățile de mortar, pentru că - provenind de la așa zisul planșeu al *nivelului superior* - ele trebuiau să cadă primele și de abia apoi ar fi urmat cahlele, pereții laterali și acoperișul.

Nimic însă din toate acestea nu s-a constatat în timpul cercetărilor. Ba, dimpotrivă, nu de puține ori au apărut, zăcând direct pe podeaua pivniței, bucăți de chirpic din pereții laterali ai nivelului superior sau pământ negru ars, acoperite de cahle, cărămizi, peste care urmau porțiuni de mortar din *podeaua* așa zisului nivel superior și iarăși alte bucăți de chirpic, mortar, cahle, dungi de pământ negru sau galben.

Faptul este consemnat atât în documentele de șantier cât și în articolul lui R.Popa. Iată ce ne spune chiar D-sa în această privință: *În unele locuri am găsit fragmente de perete sau părți din soclul sobei zăcând sub fragmente ce proveneau de la podeaua încăperilor*³⁰ ***** (s.n.). Punând cuvintele colegului nostru pe graficul stratigrafiei, ar trebui să admitem că în pivniță s-au prăbușit întâi pereții laterali și soba nivelului superior, iar apoi podeaua acestuia.

Orice arheolog aflat în fața unei atari realități va conchide că aici avem de-a face nu cu o prăbușitură, ci cu o stratificare artificială, rezultată din umplerea intenționată a gropii pivniței. Și totuși lui R.Popa i-a fost imposibil să reconstituie modul practic în care s-au prăbușit pereții, ceea ce l-a obligat să încheie că *molozul nu a cuprins într-o stratificare logică podeaua, pereții și acoperișul casei, înșiruite astfel de jos în sus* (s.n.)³¹.

În fapt, a existat o stratificare cât se poate de logică. Din păcate însă nu s-a observat că molozul de pe fundul pivniței în care se află cahlele nu aparține așa zisei *case domnești* și că acesta a fost adus din cetate și din diferite locuri de pe platou. Numărul straturilor de chirpic, pământ negru, mortar, cahle, cărămizi ș.a. cum și altermanța lor sunt funcționate de numărul șarjelor, ca să zicem așa, de descărcare a molozului în groapa *pivniței*, iar mamelonările și crestele din *umplutura* pivniței vin să indice ultimele locuri de deșertare a resturilor arheologice. Numai în cadrul unei atari operații se poate explica de ce cahlele sobei au acoperit toată suprafața pivniței și că *bucăți din una și aceeași cahlă se aflau câteodată la 10 m depărtare una de cealaltă*³².

Prin urmare, stratigrafia constituie dovada hotărâtoare că molozul *gros de 1 m* de pe fundul pivniței, în care se află și faimoasele cahle a fost adus din altă parte, ceea ce înseamnă că, complexul arheologic din șanțul III b de pe platoul din fața Cetății de Scaun n-are nimic de-a face cu o *casă domnească*. La o astfel de încheiere se putea ajunge chiar și fără a se lua în considerare datele arheologice. Era suficient să se țină seama doar de următoarele trei observații: 1) Istoria arhitecturii românești n-a înregistrat nici o clădire laică sau religioasă ctitorită de Ștefan cel Mare, care să fie făcută din lemn și paiantă, iar pe deasupra și neglijent construită. 2) O sobă monumentală de felul celei de la Suceava, din cahle, n-avea ce căuta într-o casă de lemn

și paiantă³³ . 3) Platoul din fața cetății de Scaun de la Suceava avea un caracter strategic și, în consecință, aici nu era loc - pe vremea lui Ștefan cel Mare - pentru case-ambasadă sau palate cu caracter ceremonial.

Dar dacă complexul de pe Câmpul Șanțurilor n-a fost o casă domnească, atunci la ce a servit el?

În măsura în care datarea este asigurată, noi opinăm că acesta a fost un grajd, un grajd de iarnă pentru caii domniei.

Ce-i drept, nu dispunem de toate elementele pentru a ne fundamenta ipoteza, dar ea este sugerată de trei observații: 1) Pivnița a fost podită cu *scânduri*. Or, la acea dată, o pivniță cu podea de lemn nu putea folosi la altceva decât ca adăpost de vite. De altfel, se știe că pivnițele pentru păstrat vin nu erau niciodată podite cu lemn. În schimb, multe din grajdurile de cai, inclusiv o parte a padoc-urilor din zilele noastre, au podeaua captușită cu scânduri.

Că fundul *pivniței* de pe *Câmpul Șanțurilor* a fost podit cu scânduri, o sugerează nu numai rețeaua lăcașurilor pentru bărnele-tâlpi, ci și cele câteva *amprente* sau chiar scândurile carbonificate de pe fundul încăperii, ci și faptul că însăși rampa de pătrundere poartă urmele unei pardoseli de scânduri sau loazbe. O asemenea *pivniță*, podită cu scânduri, care a servit probabil tot ca grajd este și aceea din zona *Căsei domnești* din orașul Suceava³⁴ . 2) Fundul *pivniței* are o înclinare de la sud la nord, realizată după opinia lui R.Popa pentru *scurgerea apei de infiltrație*. Trecând peste faptul că o pivniță de casă domnească era făcută în așa fel încât în ea să nu existe posibilitatea infiltrării apei, noi credem că panta a fost realizată pentru scurgerea acidului uric. 3) În colțul de nord-est al podelei *pivniței* există o groapă despre care R.Popa socotește că a servit la colectarea apei din pivnița casei domnești. Noi opinăm că ea a folosit la colectarea acidului uric, prelinș pe panta fundului *pivniței*³⁵ .

După desafectarea grajdului, el a fost transformat într-o groapă de gunoi, dacă putem să o numim așa, o groapă în care au fost aruncate oase, bucăți de oale, resturi de perete de chirpic și de mortar, cahle ieșite din uz și diferite alte buclucuri. Chirpicul și lipitura de lut provin, credem noi, de pe Câmpul Șanțurilor, în timp ce mortarul și cahlele provin din cetate. În acest caz este foarte posibil ca soba aruncată din groapa grajdului să fi aparținut sălii tronului din Cetatea de Scaun. În măsura în care datarea la sfârșitul sec.XV va fi certificată, putem socoti, cu rezervele de rigoare, că aceasta este soba care a încălzit și a împodobit sala tronului lui Ștefan cel Mare. Frumusețea cahlelor, varietatea motivelor decorative, diversitatea culorilor smaltului, mărimea și monumentalitatea sobei n-ar veni decât să confirme o astfel de opinie³⁶ .

Oricum ar fi, un lucru este cert. Resturile arheologice între care se numără și cahlele, au fost azvârlite în groapa dreptunghiulară într-o epocă imediat premergătoare unei etape de refacere și reamenajare a complexului fortificat de la Suceava.

Să reținem deci! Molozul de pe fundul *pivniței* constituie o umplutură artificială.

Am fi nedrepti totuși, dacă am lăsa să se înțeleagă că primii care au conferit *pivniței* de pe *Câmpul Șanțurilor* de la Suceava caracterul de depozit pentru gunoaie, am fi fost noi. Însuși Trifu Martinovici nota că *în cursul săpăturilor, peste tot cuprinsul pivniței s-a găsit un pământ negru cenușos amestecat cu pale de pământ castaniu, purtat aici pentru nivelarea terenului nu multă vreme după ce casa a pierit prin foc*³⁷ , iar R.Popa, mergând și mai departe,

susținea că *la nivelul superior (al molozului) pietrele și cărămizile notate în plan nu provin din pereții casei, ci în cea mai mare parte dintr-o operație de umplere a gropii cu moloz adus din altă parte*³⁸ sau că *stratul inferior al umpluturii cuprindea o oarecare cantitate de moloz adus din altă parte precum și deșeurile unui atelier de pietrar*³⁹.

Trecând peste așa zisele deșeuri ale unui *atelier de pietrar* care în realitate sunt pietre profilate, bolțari, plăci ș.a. ieșite din uz și aduse probabil tot din cetate, ne întrebăm: în ce parte a molozului din pivniță se află limita dintre ceea ce a aparținut casei domnești și ceea ce a fost adus din cetate? Firește, asemenea limită n-a existat și nici nu putea să existe⁴⁰. Oricum, rămâne de neașteptat de ce Trifu Martinovici, Al.Andronic și R.Popa n-au considerat că tot molozul din pivniță a fost adus din cetate.

Din cele relatate până aici rezultă că *concluziile* cercetătorilor mai sus amintiți în legătură cu așa zisa *casă domnească* de pe Câmpul Șanțurilor de la Suceava nu numai că nu sunt convingătoare, dar intră în totală contradicție cu stricta realitate.

Încheind discuția, noi credem că pivnița cu sau fără parter a servit în prima ei fază de funcționare drept grajd (aceasta este o ipoteză), iar în a doua fază, drept groapă de gunoi în care au fost aruncate fel de fel de materiale, între ele și cahlele monumentalei sobe (aceasta este o certitudine).

NOTE

1. Trifu Martinovici, în MATERIALE, IV, 1957, p.244-245.

2. IDEM, în MATERIALE, V, 1959, p.594-598, publică rezultatele cercetărilor din vara anului 1956. Cercetările din anii 1964-1965 au fost efectuate sub conducerea lui R.Popa. Rezultatele tuturor campaniilor de săpături au fost sintetizate de R.Popa în articolul O CASĂ DOMNEASCĂ DIN SECOLUL AL XIV-LEA LĂNGĂ CETATEA SUCEVEI, în SCIV, 20, 1969, 2, p.43-66 (în continuare va fi citată *O casă domnească*). Cercetătorilor care au lucrat la dezvelirea acestui obiectiv le-a scăpat din vedere că el a fost reperat pentru prima dată de K.Romstorfer (CETATEA SUCEVELI, București, 1913, p.26 și pl.I) cu prilejul investigațiilor dintre anii 1895-1904. De reținut, bizara convingere a arhitectului K.Romstorfer (OP.CIT.,p.26) că, complexul în cauză ar reprezenta urmele unei magazii construite de austrieci în anul 1853.

2 bis. În monografie, dimensiunile sunt câteodată ușor diferite față de cele din articolul *O casă domnească*. Astfel, la p.14 a monografiei se precizează că adâncimea gropii pivniței în raport cu nivelul contemporan ei este de 2,50-2,60 m.; față de 2,50 m. din *O casă domnească*, dimensiunile gârliciuului din partea nordică erau de 8,50/3,30 m., față de 8,30 m. din *O casă domnească* și că diametrul parilor de stejar este de 0,35-0,50 m, față de 0,35-0,40 m. din *O casă domnească*. Consultând planul de sub fig.5 (în monografie) constatăm că dimensiunile gârliciuului erau mai exact redată în articolul *O casă domnească*. Asemenea nepotriviri în măsurătorile privitoare la *Casa domnească* de lângă Cetatea Sucevei există și în alte părți ale monografiei dar ele nu sunt de natură să împietzeze asupra fondului problemei.

3. Distanțele de 0,10-0,30 m. date de R.Popa, OP.CIT., p.48 nu coincid cu distanțele marcate în planul de sub fig.8.

4. R.Popa, OP. CIT., p.46.

5. Trifu Martinovici, în MATERIALE, IV, p.244.

6. IDEM, în MATERIALE, V, p.594. După cum se vede, există o contradicție în relațiile lui Trifu Martinovici. *Umpluturii* de deasupra molozului o dată i se dă o grosime de 2m., iar altă dată de 2,60 m.

7. R.Popa, OP. CIT.,p.52.

8. Întrucât ilustrația publicată de R.Popa este uneori greșit înscrimată, cu greu se poate urmări raportul stratigrafic dintre bămele-tâlpi. De pildă, din citirea cotelor înscrise în planul în care sunt figurate lăcașurile scheletului de lemn de pe fundul pivniței, reiese că tâlpile transversale sunt suprapuse de cele longitudinale, dar din desenul lui R.Popa reiese o situație inversă și anume că tâlpile longitudinale sunt suprapuse de cele transversale. Prin urmare, ori desenul este greșit, ori cifrele nu sunt bune. În acest caz, desenul este greșit. Într-alt loc, la p.49 a articolului său, R.Popa vorbește de o *pantă ușor orientată sud-nord a podelei pivniței*. Însă, din analiza cotelor reiese că panta este orientată nu de la sud la nord, ci invers, de la nord la sud, ceea ce nu corespunde realității. În acest caz, cifrele sunt greșite. Dealtfel, de multe ori, elementele puse în discuție sunt prezentate de R.Popa într-un chip contradictoriu. De pildă, o dată ni se spune că pivnița are o suprafață de 260 mp., iar altă dată că aceeași pivniță are o suprafață de 400 mp.; o dată ni se spune că soba din cablu este unică, *cel puțin pentru centrul și răsăritul Europei* (R.Popa, OP.CIT.,p.60), iar altă dată, că asemenea sobe *nu reprezentau rarități excepționale sau valori deosebite în Moldova* (IBIDEM, p.63, nota 25).

9. R.Popa, OP.CIT.,p.47.

10. IBIDEM, p.49.

11. IBIDEM, p.47.

12. IBIDEM, p.47-48.

13. IBIDEM, p.57.

14. Dimensiunile sobei au fost precizate de arhitecta Monica Mărgineanu, *O semnificativă operă de artă din vremea lui Ștefan cel Mare*, în MAGAZINUL ISTORIC, X, 2 (107), 1976, p.16.

14 bis. Date mai complete și mai exacte despre sobă vezi în MĂRTURII, p.41-127. Numai că acolo nu se mai precizează care era numărul total al cablurilor, Vezi și dimensiunile noii reconstituiri a sobei.

15. La rapoartele și articolele consemnate în notele 1 și 2 se adaugă articolul lui AlAndronic, *Cercetări de arheologie medievală privind epoca lui Ștefan cel Mare*, în STUDII ȘI MATERIALE (istorie), Suceava, 1969, p.81.

16. Vezi SUPRA, nota 2.

17. R.Popa, OP. CIT.,p.63.

18. IBIDEM, p.64.

19. Din documentele vremii rezultă că solii străini veniți în Țările Române erau găzduiți în orașe și nicidecum în clădiri special construite în fața cetăților de scaun. În ultima vreme se acreditează și ideea că clădirea de pe *Câmpul Șanțurilor* de la Suceava a fost destinată *ospetelor, sfaturilor și recepțiilor* (vezi, Sinteza informativă a Academiei de Științe Sociale și Politice, 3, 1975, p.19 și Monica Mărgineanu, OP. CIT., LOC. CIT. Firește, nici această interpretare nu poate rezista la o analiză mai temeinică a izvoarelor referitoare la ospetele, sfaturile și recepțiile de la curțile domnitorilor români.

20. Mulțumim pe această cale colegului R.Popa pentru bunăvoința cu care ne-a pus la dispoziție documentele de șantier semnate de Trifu Martinovici, AlAndronic și Emilian Bold.

21. Totuși, este posibil ca aici să avem de-a face cu două faze de construcție, în care caz stâlpii de margine s-ar lega cu prima dintre ele. Referindu-ne la acești stâlpi, ne întrebăm dacă nu cumva o parte a lor n-a rezistat până târziu, către sec.XIX, când, probabil, ceea ce a mai rămas din ei a fost scos din pământ. Noi vom reține faptul că K.Romstorfer, OP.CIT., pl.I, a marcat existența gropilor aparținând unor asemenea stâlpi. În cazul acesta, pământul din jurul parilor nu mai poate fi considerat un *pământ bătut* ci unul de umplură.

22. Dealtfel, nu există nici o dovadă că în a doua jumătate a secolului al XV-lea se construiau coșuri exterioare, adosate pereților.

23. R.Popa, admitând aceasta se bizuie pe existența unor amprente de scândură păstrate pe bucățile de mortar. Observația sa nu are caracter de argument hotărâtor; în primul rând, pentru că nu toate bucățile de mortar aveau urme de scândură (inf.Trifu Martinovici), iar în al doilea rând, pentru că acele urme pot fi legate fie de un cofraj de margine, fie de folosirea tehnicii tiranților. Oricum, existența bucățelelor de cărămidă pisată în mortar, ne îndeamnă să credem că aceasta provine din *complexe exterioare*, expuse intemperțiilor.

24. O situație analogă o prezintă *pivnița* din zona casei domnești din orașul Suceava (vezi, INFRA, nota 34.).

25. Vezi, de pildă, Mircea Mateei, în MATERIALE, V, 1959, p.599 unde se precizează că *după săparea acestei pivnițe (alta decât aceea care face obiectul studiului de față, n.n.), constructorii au făcut în interior focuri, menite să usuce pereții și să-i facă mai proprijii pentru lucrările viitoare*.

26. Recuperarea bămelor-tâlpi și a scândurilor de pe fundul pivniței putea fi făcută și în situația în care *casa domnească* nu a suferit nici un incendiu.

27. R.Popa, OP. CIT., p.63.

28. IBIDEM, nota 25.

29. Am exagerat intenționat grosimea lipiturii de lut, spre a putea astfel să ne apropiem de precizarea lui R.Popa, OP. CIT., p.52, potrivit cărorora pereții de lemn ai *casei domnești* erau căptușiți cu lut atât pe dinăuntru cât și pe dinafară. De reținut că afirmația lui R.Popa se întemeiază pe existența în moloz a două feluri (din punct de vedere al grosimii) de lipitură de lut. Unele bucăți au grosimea de 0,13 m., iar altele grosimea de 0,08 m. Dar diferența de grosime a bucăților de lipitură de lut din groapa pivniței nu se poate explica, cum susține R.Popa, prin aceea că unele ar aparține lipiturii exterioare (de altfel, în vechime, casele de lemn erau *căptușite* cu lut numai pe dinăuntru), ci prin faptul că bucățile de lipitură de lut provin de la diferite clădiri, ceea ce înseamnă că ele au fost aduse din alte părți și depozitate aici.

30. R.Popa, OP. CIT, p.52.

31. IBIDEM.

32. IBIDEM. Că soba îi aparține acestui complex o dovedește și faptul că ușițele ei de fier sau fontă cum și circa 4% din cablu nu au fost găsite. Or, în măsura în care soba ar fi aparținut acestei case, ar fi trebuit ca toate cablurile cum și *ușițele* să fie recuperate, în timpul cercetărilor.

33. Mai trebuie adăugată și constatarea că această *casă domnească* n-avea *umblătoare* (care trebuia să fie adosată zidului sau amenajată chiar în interiorul clădirii) ceea ce vine în contradicție cu tot ceea ce se știe despre *casele domnești* din Țările Române.

34. Lucian Chițescu, *Cercetări arheologice la Curtea Domnească din Suceava*, în CERCETĂRI ARHEOLOGICE, I, București, 1975, fig.2 a și fig.2 b. În nota nr.8, p.256-257 a lucrării sale autorul scrie următoarele: a) *nu cunoaștem personal obiceiul de a se adăposti caii în becieri, în general (sic); b) nu cunoaștem cabaline (!?) care să încapă într-o pivniță înaltă de cel mult 1,70 m. și care să intre pe topoganul și mai scund din casă în pivniță.* Firește, dacă I.Chițescu nu cunoaște astfel de grajduri, aceasta nu înseamnă că ele nu au existat. Grajdurile-bordei despre care vorbește Gh.Focșa, *Elementele decorative la bordeiele din sudul regiunii Craiova*, în STUDII ȘI CERCETĂRI DE ISTORIA ARTEL, 3-4, 1955, p.81, au existat până târziu sub numele de *bordeiașe*. În Dobrogea de pildă, obiceiul de la care a fost săpată aceasta, în pivnița de sub casă, a dăinuit până prin anul 1950. De notat că bordeiele -grajduri și-au găsit un ecou și în folclorul românesc. Obiecția privind imposibilitatea pătrunderii unor *cabaline* printr-un *topogan* amenajat în interiorul casei printr-o pivniță înaltă de 1,70 m. izvorăște dintr-o greșită înțelegere a arhitectoniceii pivnițelor. L.Chițescu a confundat adâncimea gropii pivniței (care, într-adevăr, măsura 1,70 m.) cu înălțimea ei (care trebuie să fi fost de cel puțin 2,20 m.). Se știe doar că pereții laterali ai pivniței sunt înălțați totdeauna cu cel puțin 0,50 m. deasupra nivelului de la care a fost săpată aceasta. Înălțarea a fost impusă de necesitatea amenajării unor ferestre pentru aerisire și asigurarea luminii. Cât privește afirmația că *intrarea în pană...a gărliciului este pomită din interiorul (din podeaua) locuinței de suprafață* (L.Chițescu, OP. CIT., p.246) ea n-are valoare probatorie întrucât rezultatele cercetărilor arheologice din acest loc nu au fost interpretate în chipul cel mai fericit. De pildă, profilul (fig.2b) a fost greșit întocmit; el reflectă o situație din mijlocul pivniței și nu din marginea ei, cum crede autorul. În acest caz, stâlpii marcați în profilul respectiv au avut funcția de a susține planșoul nivelului superior și nicidecum pe aceea de a spijini o *căptușală* de loazbe; 2) În măsura în care soba de cable de pe fundul pivniței a ajuns aici prin prăbușire din încăperea nivelului superior, podeaua acesteia din urmă trebuia desenată cu întreruperile de rigoare și nu sub forma unei linii continue. Este locul să se precizeze că în cazul *pivniței* din această *casă*, cablurile sobei sunt grupate într-un singur loc (ceea ce înseamnă că soba a aparținut într-adevăr nivelului superior) spre deosebire de cablurile din pivnița care-s răspândite pe întreaga suprafață a pivniței (ceea ce înseamnă că ele au fost aduse din altă parte și aruncate aici).

35. După cum ne informează Gh.Focșa, amenajarea unor asemenea gropi în locul de depozitarea bălegarului este o practică uzitată în țara noastră.

36. Întrucât unele cabluri poartă urme de vitrifiere, este posibil ca soba să fi fost dezafectată într-un incendiu care a mistuit sala tronului din Cetatea Suceava.

37. Tr. Martinovici, în MATERIALE, V, p.594.

38. R.Popa, OP. CIT, p.52, nota 7.

39. IBIDEM, p.63.

40. În fapt, această chestiune nici nu s-ar fi pus dacă stratul de moloz ar fi fost cercetat prin sistemul microsecționării și nu prin *demonțarea în straturi succesive a molozului până la degațarea completă a pivniței* (R.Popa, OP. CIT., p.44) ceea ce a avut drept urmare pierderea tuturor elementelor de stratigrafie *interioară* cum și relația dintre moloz și așa zisul *pământ băut* din jurul parilor de margine și din spațiul cuprins între linia acestora și perețele de loazbe al *pivniței*. La aceasta se mai adaugă și faptul că Tr.Martinovici și R.Popa n-au publicat nici un profil și nici măcar o secțiune transversală, ceea ce desigur îngreuiază înțelegerea situațiilor în teren.

*. Dându-și seama în cele din urmă, că nu poate fi vorba de existența acolo a unei clădiri pentru adăpostirea solilor (evident, autorul trece sub tăcere faptul că această obiecție a fost formulată de noi), R.Popa renunță la vechiul său punct de vedere și acum (Mărturie, p.31) atribuie așa numitei case domnești (devenite, între timp, casă a domniei) funcția de lăcaș în care s-ar fi desfășurat sfaturile și ospetele căpeteniilor oștilor moldovene și aliate, concentrate la Suceava, în prețuia atacurilor dușmane.

Însă, de vor fi avut loc la Suceava asemenea sfaturi și ospete ele nu se puteau ține altundeva decât în interiorul Cetății de Scaun, lucru recunoscut într-un fel și de R.Popa (Mărturie, p.30-31). Admițând, prin imposibil, punctul de vedere, cum că așa zisa casă a domniei ar fi slujit totuși *sfaturilor și ospetelor* conducătorilor militari, când oștenii lor se adunau la Suceava, implicit ar trebui să admitem că în timpul lui Ștefan cel Mare toate concentrările de trupe, indiferent de țința atacului dușmanilor, se făceau numai la Suceava și că toate concentrările de trupe au avut loc numai iarna (aceasta ca să se motiveze înzestrarea casei domniei cu o gigantică sobă de încălzit).

De prisos să mai adăugăm că în vremea marelui voievod moldovean, ca în toate vremurile, de altminteri, oștile domnitorului și ale aliaților se adunau, din motive strategice și tactice, într-o zonă cât mai aproape de locul unde urma să se dea bătălia (Vaslui, Chilia, Roman etc.) și că aceste concentrări se făceau mai rar iarna (deoarece și inamicul evita, pe cât posibil, efectuarea unei invazii în acest anotimp). Drept urmare, sfaturile și ospetele dinaintea bătăliilor - de vor fi avut loc - trebuie să se fi desfășurat acolo unde se strângeau oștile.

În ce ne privește, nu putem să ne dăm seama de unde a luat R.Popa știrea potrivit căreia Ștefan cel Mare și aliații lui trăgeau câte un chef înainte de a intra în luptă.

În funcție de aceste observații, devine limpede că prezența unei case a domniei pe Câmpul Șanțurilor de la Suceava, construită din paiantă lemn și chirpici, dar înzestrată cu o fastuasă sobă din cable smălțuite nu se justifică în nici un chip.

** În Mărturie, p.24, R.Popa notează că a fost înclinat *de la bun început să considere această unică porțiune de zidărie a clădirii drept bază păstrată a unui coș zidit masiv în partea inferioară și cu un gol interior de la înălțimea de cca.3,50-4 m. în sus, adică de acolo de unde comunica cu partea superioară a sobei* (s.n.). Și pentru a ne asigura că afirmația a fost făcută întocmai, R.Popa ne trimite la articolul D-sale *O casă domnească*, p.52, 55. Dar la paginile indicate constatăm că acolo există numai prima parte a frazei și anume: *această unică porțiune de zidire a clădirii a servit drept bază...unui coș*. Partea a doua a frazei (*zidit masiv în partea inferioară și cu gol interior de la înălțimea de cca.3,50-4 m. în sus, adică de acolo de unde comunica cu partea superioară a sobei*) lipsește. Ea a fost alcătuită și introdusă acum în volumul *Mărturie*, desigur, într-o încercare de diluare a erorii (semnalate de noi) din *O casă domnească*, eroare constând din conferirea funcției de coș unui zid mai vechi străpuns pe verticală de una din bâmele de stejar ale Casei domnești.

Încercând să-și acrediteze afirmația, R.Popa s-a încălțit de-a binelea în erorile sale. După ce a scurtat în chip arbitrar câțiva metri din înălțimea stâlpului din zidul sobei, ceea ce a mai rămas este explicat prin una din următoarele două posibilități: 1) Stâlpul a fost plasat pentru a consolida deliberat temelia coșului; 2) Existența lui se datorează unei modificări survenite *pe parcursul înălțării construcției, a planului inițial*.

Evident, ambele explicații sunt inacceptabile. Primei i se opune realitatea că nicăieri în lume nu s-a folosit tehnica construirii unui zid-pilon *consolidat* pe verticală (și încă la una din marginile lui) cu un stâlp de lemn; dealtfel, o asemenea tehnică ducea nu la consolidarea ci la slăbirea zidului. A doua explicație este de natură să-i definească pe constructorii casei domnești a lui Ștefan cel Mare ca pe niște meșteri nepricepuți, care au pomic la lucru fără un plan chibzuit dinainte. Nepriceperea le este conferită de către R.Popa și atunci când afirmă (Mărturie, p.23) că zidul de piatră era *inclus în partea sa verticală în grosimea peretelui pe care-l înlocuia pe o porțiune de 1,50 m*. De la sine înțeles că o asemenea soluție se constituie într-o imposibilitate tehnică. Nici când și nici unde nu se poate suda un perete de lemn cu unul de piatră. De altfel, din analiza planului de sub fig.3, 4, 5, reiese clar că latura sudică a zidului de piatră se găsește în afara sau, cel mult, la marginea perimetrului *clădirii de lemn*.

Prin urmare, singura explicație valabilă pentru situația dată, rămâne aceea că zidul de piatră nu are nici o legătură cu vreun coș de sobă și că el e anterior datei construirii casei domniei și a fost dezafectat prin construirea beciului.

***. Acestei obiecții, R.P. îi răspunde în Mărturie, p.17, cu următoarea afirmație: *...cantitatea de circa 200-250 mc. de moloz prăbușit în pivniță, nu este foarte (s.n.) concludentă, deoarece a fost condiționată de intensitatea incendiului, de grosimea pereților și înălțimea clădirii....* Dar calculul volumului molozului s-a făcut ținându-se seama de factorii invocați de R.Popa și anume: intensitatea incendiului, grosimea pereților și înălțimea clădirii.

Dându-și seama de gravitatea obiecției noastre, R.Popa introduce acum (Mărturie, loc.cit.) în volumul molozului - de peste 200 mc. - și o cantitate (neprecizată) de pământ din spatele loazbelor, scursă *după prăbușirea prin foc a acesteia*. Consultând însă singurul profil publicat în monografie ca și planurile de sub fig.3-5 noi n-am remarcat prezența unui asemenea pământ în molozul din groapa beciului. Dar chiar dacă i-am admite existența (în pofida faptului că cercetătorii care au lucrat acolo - inclusiv R.Popa - nu l-am definit și, ca atare, nu l-am înregistrat în planurile și profilele executate la fața locului) pământul scurs din *spatele loazbelor* nu poate depăși un volum mai mare de 10-15 mc., ceea ce nu are cum schimba datele calculului. De altfel, cei 10-15 mc. de pământ *scurs din spatele loazbelor* ar înlocui, cel mult, parte din volumul pereților intermediari ai clădirii, pereți admiși de R.P. în lucrarea *O casă domnească*, dar anulați tot de D-sa în *Mărturie*, din motive lesne de înțeles.

****. Încercând să răspundă acestei obiecții (de remarcat că R.P. rămâne consecvent practicii sale de a nu preciza că noi am formulat aceste obiecții) autorul susține că blocurile de pietriș legate cu mortar din *jurul gropii pivniței găsite pe nivelul de călcare din momentul incendiului și făcând parte din pardoseală nu puteau ajunge în acel loc (adică pe nivelul de călcare din momentul incendiului n.n.) decât în situația în care ele s-ar fi aflat, înainte de distrugerea clădirii, cu puțin mai sus decât terenul înconjurător* (Mărturie, p.19). Explicația lui R.Popa este și de data aceasta nevolnică. Bucățile de mortar, de vor fi aparținut pardoselii *Căsei domniei*, cum susține colegul nostru, ar fi căzut nu pe marginea gropii ci în însăși groapa *pivniței*. Aceasta este reclamată, între altele și de faptul că pereții laterali ai *partenerului* s-au prăbușit tot acolo. Altfel, preopinental nostru ar fi trebuit să găsească - pe marginea gropii, sub bucățelele de mortar - și părți din pereții de lemn și chirpic. Oare nu D-sa ne asigură că *pardoseala de mortar* se afla la 0,50-0,70 m. deasupra nivelului de călcare și că ea *zăcea* pe pereții de lemn și de chirpic?. Să admitem de dragul discuției, că o parte a bucăților de mortar a căzut pe marginea gropii. În acest caz însă, bucățile de mortar nu mai puteau fi găsite acolo de R.P. la data desfășurării lucrărilor arheologice, de vreme ce D-sa ne asigură că o bună cantitate din pământul de după loazbele de băme (adică din marginea *pivniței*) s-a scurs din groapă. Și dacă marginea *pivniței* s-a prăbușit în groapă (evident, nu se știe când, dar sigur înainte de începerea lucrărilor arheologice) cum mai puteau să stea pe suprafața ei bucăți de mortar din pardoseala *căsei domnești* la data efectuării săpăturilor arheologice?

*****. În chip surprinzător, această interpretare stratigrafică, în totală contradicție cu procesul depunerilor arheologice, este invocată din nou de R.Popa (Mărturie, p.22) fără a ne oferi măcar o singură pildă, de oriunde ar fi ea, cum că în cursul prăbușirii unei clădiri, sobele și părți din pereții ei, pot ajunge sub pardoseala prăbușită și ea, la rândul ei. Se prea poate, însă, ca nici autorul să nu mai creadă în propria-i soluție de interpretare stratigrafică de vreme ce acum (Mărturie, p.22-23) avansează ipoteza că atât *polonezii...cât și moldovenii* în lunile următoare *asediului* au scos din moloz *unele materiale încă utilizabile* cu care preilej s-ar fi putut deranja stratificările inițiale.

Dar combustia a fost totală, susține R.Popa. Și atunci, ce *materiale utilizabile* mai puteau găsi *polonezii și moldovenii* în clădirea arsă în întregime? Să zicem însă că lucrurile s-au petrecut întocmai. În acest caz, cum se face că arheologii care au lucrat acolo n-au putut sesiza în depunerile stratigrafice intervențiile ulterioare ale *polonezilor și moldovenilor*? Evident, R.P. a decurs la această explicație numai și numai pentru a circumstanțianza nonsensul interpretării stratigrafice consemnate la p.22 a volumului MĂRTURIEI.

Aceasta a fost comunicarea prezentată de noi la 9 decembrie 1975.

Cititorul, urmărind considerațiile noastre și judecându-le prin prisma datelor tehnice consemnate în monografia Mărturii..., va înțelege acum mai lesne de ce am postulat că soba din Casa domnească de pe Câmpul Șanțurilor din fața cetății de Scaun de la Suceava a fost, într-adevăr, soba care se afla în sala tronului lui Ștefan cel Mare.

Firește, la data plămădirii comunicării noastre nu dispuneam de toate informațiile publicate pentru prima oară acum în volumul Mărturii... Dacă am fi beneficiat de ele am fi conchis încă de pe atunci că-n groapa *pivniței* au fost aruncate, pe lângă cea mai mare parte a cahlilor sobei din sala tronului din Cetatea de la Suceava și cahle ale altei (sau altor) sobe din aceeași cetate.

Dealtminteri, numai așa se poate tâlmăci precizarea de la p.120, nota 24 că *numărul pieselor în formă de fiale cu capete de regi, aflate actualmente în Muzeul din Suceava, depășește cu 4 pe cel necesar reconstituirii* (sobei prezentate în vol.Mărturii n.n.). Deasemeni, numai așa se poate tâlmăci și precizarea că piese care prezintă analogii perfecte cu cele din groapa bordeiului s-au găsit și în interiorul cetății de către K.Romstorfer (Mărturii, p.131). De aici și motivele care ne îndrituiesc să socotim, pe de o parte, că nu toate cahlele celor două (sau trei) sobe au fost azvârlite în groapa bordeiului, iar pe de altă parte, că acolo au fost aruncate piese și de la cu totul alte sobe. Că bordeiul de pe Câmpul Șanțurilor au fost evacuate, cahlele provenind de la cel puțin două *sobe domnești* o sugerează, socotim noi și cele două piese cu inscripții, una în latină iar cealaltă în slavă. Faptul ne mână să socotim că aceste cahle au fost fabricate în ateliere diferite.

Era foarte nimerit ca, înainte de a se trece la reconstituirea sobei, să se fi operat analizele chimice și spectroscopice spre a se vedea dacă piesele au fost sau nu modelate din același lut, dacă au fost sau nu arse în același cuptor, dacă smalțul folosit s-a preparat sau nu în același atelier.

Nefăcând aceste operații și luând drept valabile observațiile arheologice ale lui R.Popa, arhitecta s-a văzut nevoită să folosească toate cahlele găsite în groapă întru reconstituirea unei singure sobe. Aici este și vina D-sale. O vină din care a rezultat o sobă, ce-i drept, fastuoasă (fig.2), dar incredibil de mare. Ea ocupă o suprafață de aproape 8 mp. și are o înălțime de peste 4 m. Într-un cuvânt, avem de-a face cu cea mai mare sobă de încălzit din lume, un adevărat furnal și aceasta pentru ce? Așa, numai...spre a se încălzi o cameră, adevărat spațioasă, dar zidită din paiantă, chirpici și lemne, iar pe deasupra, amplasată peste un beci, într-unul din cele mai nepotrivite locuri din fața cetății de Scaun de la Suceava.

Noi n-am făcut o recenzie a cărții. Dacă am fi făcut-o am fi atras luarea aminte și asupra unor erori privind reconstituirea însăși a Casei Domniei (vezi, amplasarea greșită a scării care duce la pridvor, Mărturii..., fig.17, p.26). Deasemeni am fi înlăturat prin probe arheologice nedreptei explicații (Mărturii, p.23, nota 27) care se dă lipsei unora dintre cahle.

În sfârșit, am fi găsit și locul spre a-l dojeni pe colegul nostru R.Popa pentru faptul că plecând de la niște date tehnice, corect înregistrate de colegii care l-au precedat, a ajuns, printr-o interpretare neinspirată (pe care și-a menținut-o, din motive greu de explicat și după prezentarea comunicării noastre) să sugereze cititorului că Ștefan cel Mare a construit palate și case domnești nu numai din piatră și cărămidă, ci și din paiantă și chirpici. De aceea, nu-i de mirare că R.Popa, în cazul de față, cercetând un grajd domnesc, l-a confundat cu o casă domnească.

Dar ce arheolog poate spune despre sine însuși că n-a păcătuit niciodată?

CUVÂNT DE SFÂRȘIT

În intenția mea a fost ca *Intervenția* sau - mai corect spus - comunicarea din 9 decembrie 1975, căreia i s-au adăugat prefața și anexa (aceasta din urmă redactate în 1983) să fie publicate în anul apariției monografiei Casei domnești...semnate de Radu Popa și Monica Mărgineanu-Cârstoiu.

Întrucât însă, Radu Popa a ținut cu tot dinadinsul ca articolul meu să fie însoțit de *Răspuns*-ul său (despre care susținea că-l are deja pregătit) în scopul evitării deschiderii unei polemici prelungite, eu am acceptat amânarea tipăririi până când colegul meu îmi va fi înmănat propria-i contribuție.

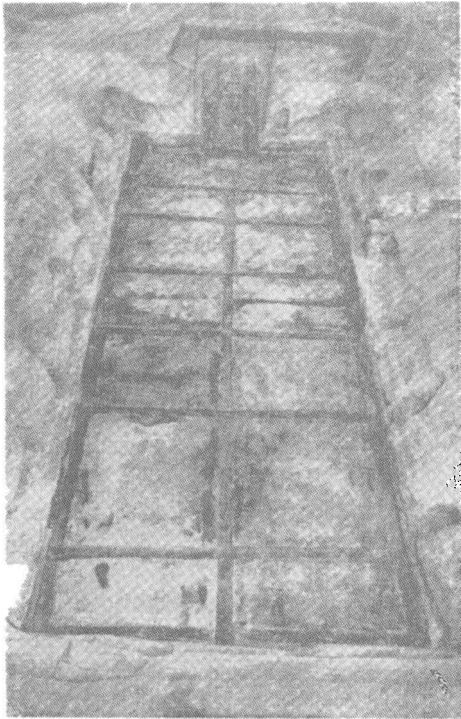
De atunci încoace, an de an și trimestru de trimestru, aproape în fiecare ședință de redacție l-am *somat* pe R.P. să se achite de obligația față de mine. Prins însă în țesătura altor probleme științifice și copleșit, poate, de obligațiile-i obștești, colegul meu n-a apucat să-și împlinească promisiunea. Și, într-o zi de iarnă rece și umedă, moartea l-a smuls într-un chip nemilos din mijlocul nostru.

Primul care regretă sunt eu, iar regretul este cu atât mai mare cu cât R.P. mi-a fost ani îndelungați colaborator statornic pe șantierul Păcuilui lui Soare și totodată tovarăș de birou la București, vreme în care am frământat fel de fel de chestiuni științifice în discuții, de cele mai multe ori aprinse, dar niciodată inutile în ce privește finalitatea lor.

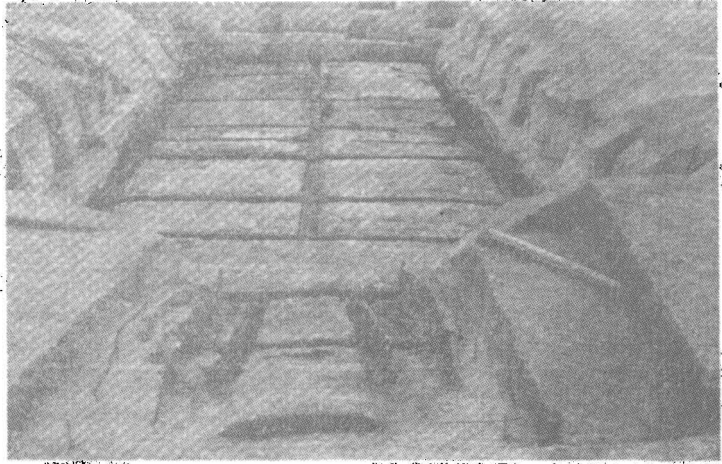
Regret și pentru faptul că astăzi sunt nevoit să încredințez teascului contribuția mea fără a avea *Răspunsul* lui .

Acum, când el nu mai este printre noi, socotesc că nu am dreptul să modific, să adaug sau să scot ceva din textul meu; de aceea îl voi publica în forma pe care i-am dat-o cu 19 ani și respectiv, 9 ani în urmă, încredințându-l pe cititor că în această întreprindere, ca și în toate celelalte, am fost mânat numai și numai de datoria de a înfățișa adevărul faptelor.

Petre Diaconu
Decembrie 1993

b)

c)

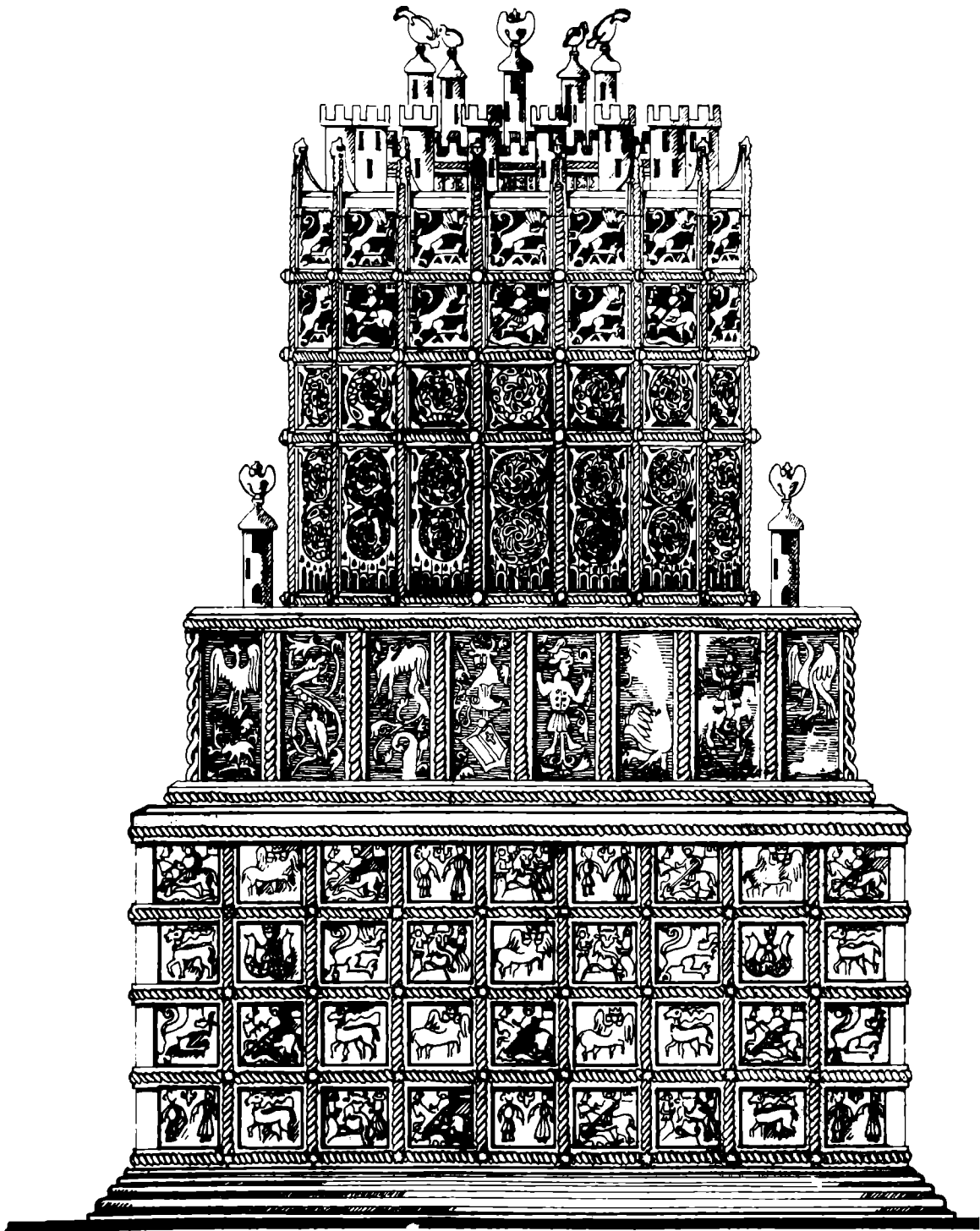

Fig. 2. Vedere de ansamblu a sobei (după Monica Mărgineanu - Cârstoiu).